

Συνέντευξη με τον Ρώσο σκηνοθέτη Βενιαμίν Σλίβκιν

«Αναρωτιέμαι αν είμαι έτοιμος να ζω σε μια ελεύθερη κοινωνία»

• NONAS
ΜΟΛΕΣΚΗ

Ο ΒΕΝΙΑΜΙΝ Σλίβκιν, πρώην φυσικός και νυν σκηνοθέτης, από τη Μόσχα, έχει έρθει στην Κύπρο 2 φορές για διακοπές. Η τρίτη φορά θα είναι ένα ταξίδι εργασίας. Τον Γενάρη του 1991 στο θέατρο «Ενα» θ' ανεβεί σε σκηνοθεσία του Σλίβκιν ένα καινούριο σοβιετικό έργο. «Ο δάσκαλος των ρωσικών» του Αλεξάντρ Μπουράβσκι. Τη σκηνογραφία του έργου θα κάνει η σύζυγος του Βενιαμίν, Γιούλια Σλίβκινα.

Βρήκα στο Ρώσο σκηνοθέτη ένα ενδιαφέροντα συνομιλητή που έχει το θάρρος και την ικανότητα να εντοπίζει και να αντιμετωπίζει τα προβλήματα της εποχής μας ως δημιουργός και ως πολίτης.

ΕΡ.: Βενιαμίν, μιλώντας για τη σοβιετική πραγματικότητα συνηθίζουμε τελευταία να την χωρίζουμε στο «πριν» και «τώρα». «Τώρα» — είναι τα τελευταία 5 χρόνια των αλλαγών, μεταμορφώσεων, κινητικότητας και ρευστότητας των πραγμάτων. Ας μιλήσουμε όμως για το «πριν». Εσείς ως άνθρωπος 41 χρόνων και ως καλλιτέχνης, του οποίου το μεγαλύτερο μέρος της δημιουργικής του ζωής συμπίπτει με το «πριν», με την εποχή της «στασιμότητας» όπως ονομάζουν την εποχή του Μπρέζνιεφ, πού ανήκετε; Νιώθετε σαν προϊόν της περασμένης εποχής; Ξαν δικαιωμένος πολέμιος της;

—Πρώτ' απ' όλα η δική μας γενιά της διανοήσης δεν είναι προϊόν της εποχής της «στασιμότητας», αλλά της εποχής της «Χρυσουστοιχικής άνοιξης». Μπήκα στην εφηβεία με το τέλος της πνευματικής και πολιτιστικής «άνοιξης» που έζησε η χώρα μου στα τέλη των '50 — αρχές των '60, αλλά πήρα απ' εκεί μια βαθιά ριζωμένη μέσα μου ελπίδα, ότι η αλλαγή είναι δυνατή. Φορέας και στήριγμα αυτής της ελπίδας πάντα ήταν η τέχνη. Τότε πρωτογνώρισα με τους αγαπημένους πριν Μπουλγκάκοφ, Τσβετάγιεβα, Αχμάτοβα και τη νέα νέα γενιά Σοβιετικών συγγραφέων — γέννημα της μετασταλινικής εποχής.

«Αναρωτιέμαι αν είμαι έτοιμος να ζω σε μια ελεύθερη κοινωνία»

ΔΕΝ ΥΠΗΡΞΑ ποτέ πολιτικά δραστήριος. Όπως οι περισσότεροι γύρω μου, ανήκα στη «σιωπηλή αντίσταση». Η βασική «αντιστασιακή» μου δραστηριότητα ήταν το κρυφό διάβασμα της απαγορευμένης λογοτεχνίας. Όμως η ελευθερία δεν μπορεί να είναι κρυφή και σιωπηλή. Η κρυφή μας αντίσταση ήταν και αυτή ένα είδος μη ελευθερίας. Αναρωτιέμαι αν είμαι έτοιμος να ζω σε μια ελεύθερη κοινωνία.

Το θέατρο ήταν πάντοτε πυρήνας του αγώνα για την αγνότητα των αισθημάτων, των ιδανικών για την ελευθερία στους μπρεζνιεφικούς καιρούς της κρυφής πάταξης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, σε αντίθεση με την απροκάλυπτη σταλινική πάταξη. Όμως αυτό οδηγούσε στην πολιτικοποίηση του θεάτρου που με τη σειρά της είναι μια μορφή «μη ελευθερίας». Τώρα οι καλλιτέχνες του θεάτρου έχουν άλλη αγωνία. Σήμερα που έχει αφαιρεθεί το φίμωτρο της λογοκρισίας, τι έχουμε να πούμε στον κόσμο μιας ελεύθερης κοινωνίας;

ΚΑΙ ΕΝΑ πιο βασανιστικό ερώτημα: Έχει πράγματι φτάσει ο καιρός της ελευθερίας στη χώρα μας ή είναι ακόμα μια αυταπάτη; Υποστηρίζω την περεστρόικα με όλη μου την καρδιά, αλλά φοβάμαι για το μέλλον της.

ΕΡ.: Τι σας κάνει να είστε επιφυλακτικός; Πού βλέπετε τους κινδύνους για την περεστρόικα;

ΒΑΣΙΚΟΣ κίνδυνος είναι η απουσία των κοινωνικών δημοκρατικών μηχανισμών είτε — εκεί που άρχισαν να λειτουργούν — η απειρία του λαού στη χρησιμοποίησή τους. Δεν έχουμε τη δυνατότητα να υποστηρίξουμε τις απαιτούμενες μεταρρυθμίσεις με τις δημοκρατικές μεθόδους. Όλα καταλήγουν σε

εξτρεμιστικές μορφές, όπως οι μαζικές διαδηλώσεις, τοπικές εξεγέρσεις κλπ., που στην ουσία είναι αντιδημοκρατικά φαινόμενα και σαν επακόλουθο προκαλούν αντιδημοκρατικές αντιδράσεις του κράτους.

ΕΡ.: Ως καλλιτέχνης, ως σκηνοθέτης έχετε τη δυνατότητα να εκφραστείτε πλήρως μέσα από τη δημιουργία σας;

ΑΝ ΕΒΛΕΠΑ το δρόμο... Αν είχα βρει το προσωπικό μου θετικό πρόγραμμα για να το προτείνω στον κόσμο... Το τι δεν θέλω, τι φοβάμαι, το ξέρω, ξέρω και πώς να τα εκφράσω και βλέπω ένα μεγάλο μέρος του κοινού να ανταποκρίνεται και να συμφωνεί μαζί μου.

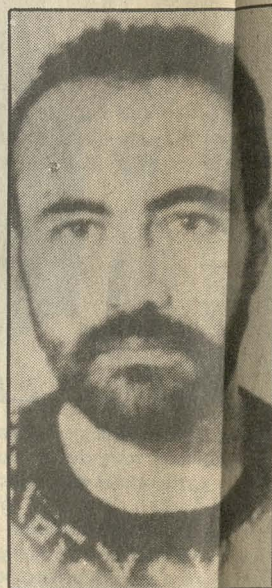
ΑΥΤΟ είναι το βασικό μου πρόβλημα: να ορίσω για τον εαυτό μου πρώτα τη θετική μου πρόταση στον κόσμο — και όχι η έλλειψη υλικού, δυνατών έργων σύγχρονης σοβιετικής δραστηριότητας. Εμείς οι σκηνοθέτες και οι ηθοποιοί έχουμε μάθει τόσο καλά να μιλάμε μια αισώπεια, μεταφορική γλώσσα, που μπορούμε να εκφράσουμε τη δική μας θέση ακόμα και μέσω κλασικού έργου μιας μακρινής εποχής.

Η ΔΡΑΜΑΤΟΥΡΓΙΑ μας περνά την ίδια κρίση. Πέρασε η εποχή των κρυφών αιχμών εναντίον του καθεστώτος. Ο δημιουργός, ο καλλιτέχνης μπορεί σήμερα να πάρει τη θέση που του ανήκει στην κοινωνία, τη θέση του οδηγητή. Μα πού θα οδηγήσει;

Προσπάθεια να οδηγηθούν οι άνθρωποι στην ευτυχία με τη βία

ΚΑΠΟΤΕ νιώθω, ότι ξέρω ακόμα, και το τι θέλω. Ίσως το μόνο ιδανικό που δεν έχω χάσει οδυνηρά, είναι ο δρόμος της αυτοτελείου δημιουργίας του ατόμου, ένας δρόμος ατέλειωτος που τείνει, όλο και πιο ψηλά.

ΔΥΣΤΥΧΩΣ εμείς στην πατρίδα μας πρέπει να αρχίσουμε από πολύ χαμηλά. Έχει καταστραφεί η προσωπικότητα, η ψυχή του ανθρώπου. Και ο βασικότερος λόγος ήταν η προσπάθεια να οδηγήσουν τους ανθρώπους προς την ευτυχία με τη βία. Το παράλογο τέτοιου είδους ιστορικών πράξεων αποδεικνύεται κάθε φορά που κάποιοι ηγέτες θέλουν με ένα άλμα να πάρουν τον λαό σύσσωμο

Ο σκηνοθέτης

στον κόσμο της ευτυχίας. Το βασικότερο επακόλουθό είναι η σκληρή πάταξη των διαφωνούντων. Ετσι έχουμε χάσει πάρα πολλούς ανθρώπους, που είχαν το χάρισμα να αμφιβάλλουν, δηλαδή την διάνοηση. Η αμφιβολία για μένα είναι το εργαλείο για τη μελέτη της ιστορίας.

ΑΣ ΔΟΥΜΕ τα τρία συνθήματα «ελευθερία, ισότητα, αδελφσύνη» που υποστηρίχθηκαν από πολλές θρησκείες και επαναστάσεις. Στους ιστορικούς κατακλυσμούς η ισότητα υπερνικά τις άλλες δυο αρχές. (Ακόμα ο Ναπολέων έλεγε: «Ο λαός δεν θέλει ελευθερία. Ο λαός θέλει ισότητα»).

ΣΤΗΝ πατρίδα μου πάντα μας διδασκαν την αρχή της ισότητας και μάθαμε να αγανάκουμε ειλικρινά βλέποντας την κοινωνική ή οικονομική ανισότητα. Πρέπει όμως κανείς να ξεχωρίζει πού οφείλει η κοινωνία να διασφαλίζει την ισότητα, στην «εκκίνηση» στις ίδιες για όλους δυνατότητες και ευκαιρίες, ή στο «τέρμα», στον περιορισμό της προσωπικής προόδου.

ΕΡ.: Θα μπορούσατε ίσως να ορίσετε την κοινωνική προοπτική στην οποία πιστεύετε;

Ο ΣΟΣΙΑΛΙΣΜΟΣ έπαιξε μεγάλο ρόλο στην εξομάλυνση των αντιθέσεων στις καπιταλιστικές κοινωνίες. Μακάρι η ανθρωπότητα ν' αποφύγει καταστρεπτικούς ιστορικούς κατακλυσμούς, και τότε ο δρό-

μος είναι ένας για όλο τον κόσμο — η συγχώνευση πολιτικών συστημάτων, η έγνοια όλων για την κοινή μοίρα του κόσμου.

ΕΡ.: Ας στραφούμε στη μελλοντική σας δουλειά στο κυπριακό θέατρο. Τι θέλετε να πείτε ιδιαίτερα στο κυπριακό κοινό;

ΥΣΤΕΡΑ από δυο μηνιαίες επισκέψεις στην Κύπρο αντιλήφθηκα ξανά εκείνο που ήξερα και προηγουμένως. Πέρα από τα γλωσσικά εμπόδια η φύση των ανθρώπων είναι ενιαία. Θέλω να θέσω το πρόβλημα της εσωτερικής ελευθερίας του ατόμου, θέλω να πολεμήσω τον εσωτερικό φόβο μπροστά στη ζωή. Η ρίζα του κακού είναι αυτός ο φόβος, η ανασφάλεια που κουβαλάμε μέσα μας, αυτός γεννά φαντάσματα και προκαλεί στρατιωτικές, οικολογικές, εθνικές καταστροφές. Δεν ξέρω πώς ν' απαλλαγούμε απ' αυτό, αλλά θέλω να δείξω μέσα από μια συγκεκριμένη κωμικοτραγική υπόθεση του έργου του Αλεξάντρ Μπουράβσκι, πού μπορεί να μας οδηγήσει αυτός ο φόβος — στην αυτοδιάλυση της ψυχής.

ΚΑΙ ΚΑΤΙ άλλο. Έχω προσέξει ότι εδώ στην Κύπρο είναι πολύ ισχυρή η πολιτικοποίηση, η κομματικοποίηση της κοινωνίας. Τους κινδύνους της πολιτικής αντιπαράθεσης, το κόστος της για την ανθρωπινή ψυχή, αυτά θέλω να συζητήσουμε στο διάλογο σκηνοθέτη - θεατών. Δεν υπάρχουν πολιτικά μοτίβα στο ίδιο το κείμενο. Το έργο αναλύει τα ερείπια της ανθρωπίνης ψυχής ως αποτέλεσμα φόβου που γεννά το καθεστώς.

«Ανήκω στη σχολή Στανισλάβσκι»

ΕΡ.: Ανήκετε σε κάποια σκηνοθετική σχολή; Πώς ορίζετε το προσωπικό σας καλλιτεχνικό πιστεύω;

ΑΝΗΚΩ στη μεγάλη σχολή του Στανισλάβσκι, όχι όμως όπως την αντιλαμβάνονται συχνά, δηλαδή σαν ένα κλειστό σύστημα συγκεκριμένων σκηνοθετικών μεθόδων. Η σκηνοθετική μέθοδος για μένα εξαρτάται εξ ολοκλήρου από το έργο που ανεβάζω. Η ουσία της σχολής του Στανισλάβσκι είναι η αλήθεια της ύπαρξης του ανθρώπινου πνεύματος στη σκηνή. Και δεν έχει σημασία σε ποιες

μορφές αυτό εκφράζεται, δεν επιβάλλονται οι συνταγές. Αυτή η σκηνική αλήθεια είναι για μένα ο σκοπός που προσπαθώ να φτάσω.

ΕΡ.: Είστε ευτυχισμένος σαν καλλιτέχνης;

ΑΓΑΠΩ το επάγγελμά μου με πάθος. Αγαπώ την διαδικασία της δουλειάς, της πρόβας περισσότερο από το τελικό αποτέλεσμα, με το οποίο ποτέ δεν είμαι ικανοποιημένος, παρ' όλο που είχα αρκετές επιτυχίες. Προσεγγίζω ελεύθερα το δραματουργικό υλικό. Μπορώ ν' αλλάξω και κάτι στο κείμενο αν μ' αυτό θ' αποκαλύψω καλύτερα την ουσία του έργου, ιδιαίτερα όταν συνεργάζομαι με νέους συγγραφείς. Ο,τι αφορά τα κλασικά έργα, πιστεύω, ότι ο ίδιος ο χρόνος είναι ο ερμηνευτής των κλασικών κειμένων, κάτι τονίζει, κάτι αφήνει στη σκιά. Δεν δέχομαι όταν το κλασικό κείμενο χρησιμοποιείται μόνο σαν μέσο έκφρασης προσωπικών φιλοδοξιών του δημιουργού. Για μένα το θέατρο είναι μια θεραπεία, ένας τρόπος να ξεδιπλώνω, να εξωτερικεύω τα προσωπικά μου συμπλέγματα. Τις δοκιμές τις βλέπω σαν στενή επαφή με τους ηθοποιούς, σαν ένα είδος ομαδικής ψυχοθεραπείας. Με ενδιαφέρει πολύ η ψυχαναλυτική πλευρά της ομαδικής εργασίας, έχω δουλέψει με επαγγελματίες ψυχολόγους. Πιστεύω ότι είμαι καλός σ' αυτό (στη δουλειά με τους ηθοποιούς στις δοκιμές) και ανησυχώ πολύ ομολογουμένως πώς θα πετύχουμε αυτή την στενή επαφή με τους συνεργάτες μου εδώ έχοντας μεταξύ μας τον διερμηνέα.

ΤΟ ΕΡΓΟ του Αλεξάντρ Μπουράβσκι «Ο δάσκαλος των ρωσικών» είναι πολύ αγαπητό. Σχεδόν έπαιρνα μέρος στη συγγραφή του. Τώρα το έργο αυτό παίζεται στη Μόσχα και στην Αμερική. Όμως δε θέλω νάρθω με έτοιμο καλούπι. Θέλω η παράσταση στο «Ενα» να γεννηθεί μέσα από ζωντανή ομαδική δουλειά. Έχω δουλέψει σε πολλά θέατρα στο Λένινγκραντ, στη Σιβηρία, στη Μόσχα στο «Σοβρεμεννίκ» και στο «Πούσκιν», έχω ανεβάσει συνολικά 23 έργα. Τώρα ανυπομονώ να δουλέψω εδώ με ηθοποιούς άλλης σχολής, με ξένο για μένα κοινό. Προβλέπω ν' αποκτήσω ωραίες εμπειρίες.